



TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ AÇISINDAN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ

Emel KARAKUŞ*, Esra MUTLU, Yelkin DİKER ÇOŞKUN *****

Yeditepe University, Istanbul, Turkey*, Yeditepe University, Istanbul, Turkey **, Yeditepe University, Istanbul, Turkey ***

E-mail: emel18200@yahoo.com*, esrasezginn@gmail.com**, yelkindiker@gmail.com***

Copyright © 2018 Emel KARAKUŞ*, Esra MUTLU**, Yelkin DİKER ÇOŞKUN***. This is an open access article distributed under the Istanbul University Journal of Women's Studies, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 2017 ve 2018 yıllarında güncellenen ilk ve ortaokul eğitim düzeylerine ait zorunlu derslerin öğretim programlarının içerdiği toplumsal cinsiyete yönelik kavramları ortaya çıkarmaktır. Çalışmada betimsel araştırma tekniklerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Araştırma kapsamında ortaokul düzeyinde verilen iki ders hariç (Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi ve İngilizce Dersi) 16 zorunlu derse ait öğretim programları incelenmiştir. Programların hedef, içerik, öğrenme-öğretme durumları ile ölçme-değerlendirme öğelerine ait içeriklerin analizi yapılmış ve toplumsal cinsiyetle ilişkilendirilen kavramlar taranmıştır. Çalışmada ele alınan ifadeler pedagojik çerçevede değerlendirilerek öğretim programlarında cinsiyetlerin ele alınış biçimleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular 2017 yılında güncellenen öğretim programlarında yer bulan toplumsal cinsiyete yönelik kavramların 2018 yılında yeniden düzenlenen öğretim programlarında bulunan kavramlardan sayıca daha fazla olduğunu göstermiştir. Ayrıca, 2017 programlarında en çok cinsiyetçi kavram içeren iki dersten biri olan Beden Eğitimi ve Spor dersinden cinsiyet yanlılığına yönelik kavramlar tamamen çıkarılırken Matematik dersindeki bu kavramların sayısı güncellenmiş programda daha da arttığı ortaya çıkarılmıştır. Böylece, 2018 yılında yapılan güncellemeler ile öğretim programlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan kavramlardan arındırılmasında önemli bir adım atılmasına rağmen çalışmaların toplumsal eşitliğin örneklerini sunmada yetersiz kaldığı açıktır.

Anahtar Sözcükler: toplumsal cinsiyet, cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet ayrımcılığı, öğretim programları

GENDER ANALYSIS OF THE NATIONAL CURRICULA FOR PRIMARY AND SECODARY LEVEL COMPULSORY COURSES UPDATED IN 2017 AND 2018

ABSTRACT

This study aims to reveal the gender-related concepts and expressions written in the national curricula for primary and secondary level compulsory courses which were updated in 2017 and 2018, respectively. In the study, document review as a form of descriptive research techniques- was used. Within the scope of the research, except for two courses given at secondary level, (Guidance and Career Planning Course and English Course), the curricula for the 16 compulsory courses were examined. The content analysis of key curriculum components objectives, content, process, and evaluation- was carried out via document review and gender-related concepts and expressions were searched. The concepts and expressions searched for in the present study were evaluated within the pedagogical framework and thus approaches on gender in the curricula were revealed. The findings of the study revealed that genderrelated concepts included in the curricula that were updated in 2017 were more than the concepts included in the curricula updated in 2018 just six months after the previous curricula update. Moreover, while the concepts related to gender discrimination were completely removed from the Physical Education course, one of the two courses which included gendered concepts most in updated programs in 2017, it was revealed that the number of these concepts in the mathematics course increased even more in the updated program. As a result, although an important step was taken in



order to eliminate the concepts emphasizing gender inequality thanks to the updates in 2018, it is clear that the curriculum studies are insufficient to provide examples of gender equality.

Keywords: gender, gender roles, gender equality, gender discrimination, curricula

1.GİRİŞ

Eğitim ve toplum arasında, birinin değişiminin diğerininkini en az kendisi kadar etkilediği kuvvetli bir bağ vardır. Şekillendirilmesi ön görülen toplumsal yapının tohumları eğitim ile atılabilirken, planlanan eğitim sisteminin temelleri de toplumsal yapı ile şekillendirilebilir. Illich (1970)'in öğretim programının toplumsal hiyerarşide daima belirleyici bir rol oynadığına yönelik düşünceleri toplumsal yapıyı oluşturan etmeni ortaya koymaktadır. Eğitim ve toplum arasındaki bu kuvvetli bağı her ikisinin de olumlu gelişimi için şekillendirmek öğretim programının ele alınışı ile mümkündür. Bir toplum içinde kadın ve erkeğin, özel ve kamusal alanda nerede duracağı, toplumsal hayata ne oranda katılacağı ve nasıl temsil edileceğini toplumsal cinsiyet rejimi belirler (Ökten, 2009).

Cinsiyet; kişinin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özellikleri olarak tanımlanırken toplumsal cinsiyet; kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder. Castillo ve Cecilia (2006)'ya göre biyolojik farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkan cinsiyet rolleri ya da kalıpları cinsiyet rollerine uygun farklı davranışların kavramıdır (Akt: Kılıç ve Eyüp, 2011). Toplumsal cinsiyet eşitliği; fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmamasıdır (Akin ve Demirel, 2003). Cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadının toplumda sahip olası gereken yeri edinmesi, asırlardır arka planda kaldığından kadına yönelik pozitif ayrımcı terimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Pozitif ayrımcılık, tarihsel olarak dışlanmış grupların, başta eğitim, istihdam ve siyaset gibi alanlara katılımlarını sağlayarak bu gruplara temsil imkânı yaratmaya çalışan bir dizi kurumsal politika ve uygulamayı ifade etmektedir (Öztan, 2004). Tarih boyunca medeniyetlerde sınıfların görece birbirine olan üstünlüğünden doğan olumsuz durumların yaşanması ile birlikte cinsiyete toplumsal bakıştan kaynaklanan bu sınıflamanın olumsuz etkilerinin en aza indirilmesinde bireysel çabaların yeterli olamayacağı açıktır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin her seviyedeki eğitim ve bunun en önemli ve ayrılmaz öğelerinden biri olan eğitim programları yoluyla kazandırılması beklenmektedir (Kalaycı ve Hayırsever, 2014). Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması (CEDAW) Sözleşmesi'nin eğitimle ilgili olan 10. Maddesinin (c) bendinde ise, "eğitimin bütünleştirilerek güçlendirilmesi, farklı eğitim türlerinin de geliştirilmesi, okul öğretim programlarının ve özellikle de okul kitaplarının gözden geçirilmesi ve öğretim yöntem ve tekniklerinin yeniden oluşturulması" ifadesi yer almaktadır (Otaran, Sayın, Güven, Gürkaynak, & Atakul, 2003, s. 27). Pekin Eylem Planı da eğitimin her düzeyi için toplumsal cinsiyete duyarlı öğretim programlarının oluşturulmasını ve uygulanmasını öngörmektedir (Kılıç ve Eyüp, 2011). Bu düzenleme sırasında yapılan basın açıklaması ile öğretim programlarında "toplumsal cinsiyet eşitliği" programlarda yer verilen konulardan biri olarak açıklanmıştır (MEB TTKB, 2017).

Bu çalışmada, Talim ve Terbiye Kurulunun 17.07.2017 tarihli kararları ile ilkökul ve ortaokul düzeyindeki derslere ait düzenlenen öğretim programları (MEB TTKB, 2017b) ile en son



değişikliklerin yansıtıldığı güncellenmiş program (MEB TTKB, 2018) toplumsal cinsiyet kavramı ışığında karşılaştırılmıştır. Öğretim programlarının giriş, süreç ve ürün boyutlarına girmeksizin yalnızca doküman incelemesi ile yenilenen öğretim programlarının kapsam değerlendirmesi yapılmıştır. Öğretim programlarının toplumsal cinsiyeti ele alış biçiminin belirlenmesi üst politika metinleri ile uyumlu olarak hazırlanıp hazırlanmadığına yönelik karar vermeyi sağlayacağından önem taşımaktadır. Ayrıca, ilgili alan yazında toplumsal cinsiyet kavramı üzerine çok sayıda ders kitabı inceleme çalışması yer alırken, söz konusu kavramın öğretim programlarında incelenmesi çalışmaları konuya açıklık kazandıracak kadar yeterli sayıda değildir ve genellikle Eğitim Reformu Girişimi ve UNICEF gibi büyük girişimlerin bulgularına erişebilmekteyiz. Bu nedenle, bu çalışma, 2017 ve 2018 yıllarında güncellenen ilk ve ortaokul eğitim düzeylerine ait zorunlu derslerin öğretim programlarının toplumsal cinsiyete yönelik içerdiği ifadeleri ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Böylece, bu çalışmanın alan yazına derslere ilişkin hazırlanan öğretim programlarında toplumsal cinsiyet konusuna nasıl ve ne derecede yer verdiğini incelemesi açısından katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı ilgili alan yazında son yıllarda sıklıkla yer almaya başlamıştır. Alan yazında atfedilen önem gösterilmediğinde de hali hazırda kuşaktan kuşağa aktarılan cinsiyetle ilgili kalıplaşmış düşünceler ve bireylerin cinsiyetlerine göre kabul edilen rollerin toplumsal yaşamda erkeklerle kıyaslandığında kadınların statüsüne daha fazla etki ettiği görülmektedir. Ayrıca diğer tüm alanlarla karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyet kavramının istenilen düzeyde ele alınmasını engelleyen ve aynı zamanda toplumsal cinsiyete ilişkin uzun yıllardır ortaya çıkan eşitsizlikleri kaldırmanın çözümünü de içinde barındıran alanın eğitim sektörü olduğu üzerinde yoğunlukla durulmaktadır. Bu hususta ilgili alan yazını toplumsal cinsiyetin ders kitaplarındaki yerinin incelenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliği bilincini kazandırmak adına ulusal ve uluslararası boyutlarda gerçekleştirilen projeler ve öğretim programlarının incelenmesi çalışmaları olarak iki bölüme ayırmak araştırma konusunun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlayacaktır. Toplumsal cinsiyetin bireylere daha eğitimlerinin ilk aşamalarında ders kitapları aracılığıyla sunulması kaçınılmaz bir gerçekliktir. Ancak, asıl problemler kitaplarda yansıtılan içerikler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini vurguladığında kendini göstermektedir. Bu da önceden süregelen kalıplaşmış, diğer cinsiyetten ayrılaştırılmış bir şekilde yansıtılan ifadelerle, önyargılar ve cinsiyetlere ilişkin dayatılmış rollerle ve aynı zamanda kadını yok sayma ya da hayatın tüm alanlarında diğer cinsten olabildiğince edilgen gösterme çabasıyla kullanılan görsellerle doğrudan ya da dolaylı olarak yapılmaktadır. Blumberg (2008) ders kitaplarındaki cinsiyet yanlılığının beş önemli ortak özelliğinden “(1) önemli olması, (2) hemen hemen evrensel olması, (3) oldukça benzerlik göstermesi, (4) epeyce sürekli olması ama (5) eğitimde cinsiyet eşitliğinin önündeki neredeyse görünmez bir engel olması” olarak bahsetmiştir (s. 345). Yazar alanda yürütülmüş olan çeşitli çalışmalar ışığında Suriye, Hindistan, Romanya, Çin ve Amerika gibi birçok ülkeden sunulan durum çalışmalarını inceleyerek İsveç ve Latin Amerika'nın değişen başarı seviyeleri ile basmakalıp düşünce ve inanışları yok ederek cinsiyet eşitsizliği problemini çözdüklerini belirtmiştir. Öte yandan, Mattu ve Hussain (2003) çalışmalarının hemen başında Pencap Hindistan Ders Kitapları Komisyonu'nun yayınladığı evrakları incelediklerinde elde ettikleri bazı gözlemlerini paylaşmışlardır. Bu gözlemlerden kitap üreticilerinin kadınların haklarına ilişkin



söylemlerin öylesine ifade edildiğini düşünerek ciddi bir şekilde alınmasına gerek duymaması oldukça ilgi çekici ve düşündürücüdür. Ayrıca, bu ders kitaplarının kadını doğru bir şekilde yansıtılmalarını sağlayacak bir kılavuzun yokluğunun ya da böyle bir kılavuz olsa bile kitap üreticilerinin bunları anlamada yine de yetersiz kalacağına altı çizilmiştir. Pencap Pakistan’da yürütülmüş olan başka bir çalışma da ders programlarındaki cinsiyet ayrımcılığının Pencap Ders Kitapları Komisyonu’nun çalışmalarının yansımalarına dayalı olarak hangi alanlarda olduğunu incelemişlerdir. Bu çalışmada, kitapların cinsiyete ilişkin basmakalıp fikirlerden arındırılmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca kitaplarda kullanılan dilin erkeklerle kıyaslandığında kadın kimliğini ve öz imgesini daha fazla olumsuz bir biçimde sunduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet konusunun ders kitapları taranarak incelenmesi çalışmaları çok eski dönemlere dayanmasa da son yıllarda yapılan çalışmalar konuya ilişkin önemli bulgular ortaya koymaktadır. Ancak, Türkiye’deki durumun olumlu yönde pek fazla bir farklılık göstermediğini vurgulamak gerekmektedir. Uzun yıllardır MEB tarafından imzalanan protokollerle cinsiyetçi yanlılığı ve ayrımcılığı önlemek amaçlansa da hala cinsiyet ayrımcılığının ders kitaplarından arındırılmadığı görülebilmektedir (Ereş, 2006). Yabancı alan yazında ders kitapları incelemelerinde ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliğini vurgulayan bu noktaların Türkiye’de yayınlanan ders kitaplarının incelenmesi çalışmalarında da benzer şekillerde karşımıza çıktığını görmekteyiz. Örneğin, ilköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek görsellerine ilişkin yapılan çalışmaların kadın ve erkek cinsiyetlerinin eşitlikçi bir bakış açısı ile ele almada eksik kaldıkları gösterilmektedir (Esen & Bağlı, 2002; Özkan, 2013; Yaylı & Çınar, 2014). Daha da kötüsü bu kitapların sundukları kalıp yargıların, uzun yıllardır süregelen sabit cinsiyet rollerinin ve eylemlerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretilmesine sebep olduğu ileri sürülmektedir. Öte yandan, Kasa ve Şahan ilköğretim 1-4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görselleri ve metinleri toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ışığında inceledikleri çalışmalarını doküman incelemesi ve içerik analizi yöntemiyle gerçekleştirmişlerdir (2016). Elde ettikleri bulgular alanda yapılan önceki çalışmaların sonuçlarıyla benzer şekilde erkeklerin daha cesur ve kadınların ise daha kırılgan olduklarını ortaya çıkartarak bulunan bu özelliklerin aynı biçimde cinsiyet rolleriyle de özdeşleştirildiğini göstermiştir. Görsellerin yanı sıra ders kitaplarında yer alan metinler ve resimlerle yansıtılan cinsiyet rolleri de incelenen çalışmalarda sıklıkla yer bulmuştur (Akin & Demirel, 2003; Atay & Danju, 2012; Gümüšoğlu, 2008; Kükrer & Kıbrıs, 2017). Gümüšoğlu (2008) çalışmasında 1928’den 2008’e kadar yayınlanan 1500’den fazla kitabın toplumsal cinsiyet bakımından incelenmesini gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, kitaplarda kadının 1920’lerden 1945 yılına değin toplumun öğretmenini konumunda ülkeyi ve uygarlığı öğretirken, 1950’den sonra eve hapsedilerek hizmetçi gibi sadece ev işlerinden anlayan biri olarak resmedildiğini ama daha da kötüsünün günümüzde gerçekleştiğinin altını çizmiştir (Kükrer & Kıbrıs, 2017). Çalışmanın sonucunu da ders kitaplarında yer bulan cinsiyet rolleriyle ilgili “sağlıksız bir temelde inşa edilmektedir ve kadının insan hakları konusunda duyarsızdır” şeklinde belirtmiştir (s. 50). Sağlık Bilimleri alanında yürütülen bir başka çalışma da toplumsal cinsiyetin ve atfedilen toplumsal rollerin sağlığa etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada özellikle kadının ev hanımı rolünün zihinsel sağlığını olumsuz bir şekilde etkilediği vurgulanarak anksiyete ve depresyona neden olduğu belirtilmektedir. Dolayısı ile edilgen olarak kabul edilebilecek ev hanımlığı rolünün



öğrencilere daha küçük yaşlarda eğitimlerinin başında kadın cinsiyetine uygun olarak dayatılması ilerde belirtilen bu ciddi problemlerle karşılaşma olasılıklarını artırmaktadır. Kükrer ve Kıbrıs (2017) ise çalışmalarında Türkçe ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik 1985 yılında Türkiye tarafından imzalanan Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi ışığında bir değerlendirme yapmışlardır. Sonuç olarak ders kitaplarının gittikçe daha fazla toplumsal eşitsizliği vurguladığını ve erkeklerin daha fazla farklı meslek rolleriyle sunulduğunu ifade etmişlerdir. Öte yandan, eski kitaplarda kadının sadece ev hanımlığı rolüyle sunulmasına rağmen yeni kitaplarda 17 farklı mesleğin daha kadınlar için sunulduğunu ortaya çıkarmışlardır. Ancak, yazarlar ders kitaplarında erkeklerin “gücü ve otoriteyi temsil eden devlet adamlığı, komutanlık, milletvekilliği, muhtarlık, okul müdürlüğü ve müdür yardımcılığı, belediye başkanlığı, kaptanlık” gibi mesleklerle eşleştirilirken kadınların sadece okul müdürü olarak anlatıldığını belirtmiştir (s.1378). Bu durum ders kitaplarının kadını erkeğin karşısında daha sınırlı meslek rolleriyle sunduğu için eşitlikçi bir yaklaşımdan uzak olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Öğrencilere kalıplaşmış rollerle cinsiyetlerine ilişkin kalıp yargıları aktaran ders kitapları kızları ve erkekleri önlerine çıkan kariyer fırsatlarını değerlendirmede, yapacakları etkinlikleri seçmede, kişisel ve sosyal hayatlarına ilişkin alacakları kararlarda sınırlayıcı bir rol üstlenecektir (Atay & Danju, 2012). Tüm bu olumsuz bulguların yanında SEÇBİR (2012) raporunda umut verici sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu çalışmada, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında 1-8. sınıflarda kullanılan tüm Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders ve öğrenci çalışma kitapları ile Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi ders ve öğrenci çalışma kitabı incelenmiştir. Sonuç olarak, halihazırda devam eden problemlerin yanında “kadının ev dışı rollerde ve farklı mesleklerde gösterilmesi, kadın rol modellerine vurgu yapılması, ailede işbölümü ve erkeğin otorite figürülüğünden uzaklaştırılması” gibi önemli ilerlemelerin kaydedildiğine vurgu yapılmıştır (s. 2-6).

2.EĞİTİM PROGRAMLARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET

UNICEF çalışmaları kapsamında hazırlanan “Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi, Türkiye 2003” isimli raporda Türkiye’deki toplumsal cinsiyetle ilgili gelişmeler sıralanmış ve öğretim programlarında düzenlenmeler yapılmasına yönelik gereklilik şu şekilde açıklanmıştır: “Kültürümüzde var olan cinsiyet ayrımının üstesinden gelebilmek için öğretim programlarında özel öğeler bulunmalıdır” (Otaran, Sayın, Güven, Gürkaynak, & Atakul, 2003, s. 16).Türkiye’de yürütülen projeler ve çalışmalar incelendiğinde Eğitim Reformu Girişimi tarafından sunulan 2016-2017 Eğitim İzleme Raporu da toplumsal cinsiyeti ele alan önemli bir adımdır. Raporda kız öğrencilerinin okula erişiminde oldukça yüksek bir artış gözlemlendiği ancak yine de bunun sayı olarak tek başına yeterli olmadığını, alınan eğitimin niteliğinin ve eğitimde sunulan içeriklerin de toplumsal cinsiyet ışığında yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir. Ayrıca, raporda “toplumsal cinsiyet eşitliği bir değer olarak çocuklara genç yaşta kazandırılmaya başlanmalıdır. Ortaöğretim bu konunun önemini öğrencilere anlatılması ve onların bu değeri içselleştirmeleri için geç bir aşamadır” vurgusu yapılarak çok hızlı bir şekilde cinsiyet eşitsizliği probleminin çözülmesi gerektiğini ifade etmektedir (ERG, 2017a, s. 90). Eğitim Reformu



Girişimi'nin taslak öğretim programlarını inceleyerek yaptıkları değerlendirmede toplumsal cinsiyet olgusuna ilişkin çeşitli sorunların altını çizilmiştir:

“Bazı taslak öğretim programlarında toplumsal cinsiyet rolleri ve kadın hakları sorunlarına değinilmiştir; ancak toplumsal cinsiyet kavramının ne derinlikte ve hangi örneklerle işleneceği hakkında uzmanların desteği alınarak ayrıntı verilmesine gereksinim vardır. Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet konusu başlığında kadının değeri dile getirilirken eşitlik kavramının kullanılmadığı ve irdelenmediği görülmektedir. Öğrencinin toplumsal cinsiyet eşitliğini bir değer olarak içselleştirebilmesi için kadınların değerinin ötesinde kadınların ve erkeklerin eşit yurttaşlık hakları olduğu vurgulanmalıdır” (ERG, 2017b, s. 10).

Raporda sözü edilen önemli projelerden Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti tarafından ortaklaşa finanse edilen ve MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen “Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi” (ETCEP), 19 Eylül 2014 tarihinden itibaren 24 aylık bir proje olarak uygulanan ve 19 Eylül 2016 tarihinde sonlandırılan bir çalışmadır. Bu proje toplumsal eşitsizliğin yirmi dört aylık gibi kısa bir dönemde köklü bir biçimde ortadan kaldırılmasını sağlamada tek başına yeterli olmamasına rağmen önemli çıktılara sahip olmuştur. Sunulan raporda da belirtildiği üzere “(1) Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Okullar, (2) Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Politikalar, Öğretim Materyalleri ve Eğitimciler ve (3) Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Toplum” gibi hedefleri olduğunu vurgulamışlardır (MEB OGM, 2016, s. 2). Bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmalardan bazılarını ise şu şekilde belirtmişlerdir:

“Okulların Toplumsal Cinsiyete Duyarlılık Açısından Değerlendirilmesi: Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi Raporu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları El Kitabı (Türkçe ve İngilizce), Millî Eğitim Politika Belgeleri ve Mevzuatının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Açısından Değerlendirilmesi ve Öneriler Raporu ve Öğretim Programları ve Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Araştırma ve Tavsiye Raporu” (s. 13).

Bir diğer çalışma da T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 2008 yılında başlatılan beş yıllık “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı 2008-2013” strateji geliştirme planıdır. Bu plan genel çerçevede (a) Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, (b) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesine Yönelik Hedefler ve Stratejiler ve (c) İzleme, Değerlendirme ve İletişim olarak üç ana bölümde sunulmuştur (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2008). Bu çalışmanın özellikle hedefler ve stratejiler geliştirme bölümü eğitim, ekonomi, yoksulluk, yetki ve karar alma mekanizmaları, sağlık, medya, çevre ve insan hakları ve şiddet gibi çok sayıda önemli alana yönelik ülkenin üst düzey resmi kurumu tarafından büyük bir hassasiyetle ele alınarak ayrıntılı hedefler ve stratejiler geliştirmesi umut vericidir. Bundan sonraki toplumsal cinsiyete ve bilhassa kadına yönelik yapılacak çalışmalarda bu hedeflerin ve stratejilerin rehber olması beklenmektedir.

Son olarak, 2007 yılında Sabancı Vakfı desteği ile Sabancı Üniversitesi ve MEB işbirliğinde, Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi



(SU Gender) tarafından yürütülen Mor Sertifika Programı da lise öğretmenlerini toplumsal cinsiyet konusunda bilinçlendirmek amacıyla başlatılmıştır. Söz konusu program dahilinde İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi ve Çocuk Çalışmaları Birimi ortaklığıyla eğitim fakültesi öğrencileri, ilköğretim öğretmenleri ve öğrencilerine yönelik çalışmalar da yapılmaktadır (ERG, 2017c).

3.YÖNTEM

Betimsel araştırma tekniklerinden doküman incelemesine dayalı olan bu çalışmada MEB 2017-2018 öğretim programları temele alınmıştır. Veriler ortaokul düzeyinde verilen iki ders hariç (Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi ve İngilizce Dersi) 16 dersin öğretim programlarının analizi ile elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında sırasıyla derslere ilişkin sunulan öğretim programlarına erişim sağlanarak dokümanlar üzerinde belirtilen öğretim programının genel amaçları, öğretim programında yer alan temel beceriler, temalara ilişkin açıklamalar, kazanım ve açıklamalar, öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar gibi bölümler incelenmiştir. Daha sonra bu bölümlerden “cinsiyet” kavramına ilişkin ifadeler belirlenip excel programında tablolaştırılarak ortaya çıkartılmıştır. Doküman incelemesi yoluyla toplanan niteliksel veri, içerik çözümlemesi yöntemi ile analiz edilmiştir. Janis’e (1949) göre içerik analizi, bir bilim insanı olan çözümlemecinin yargılarına güvenmek koşuluyla, açık seçik formüle edilmiş kurullarla, bir çözümlemecinin ya da çözümlemeci grubunun yargılarına bağlı olarak iletişim araçlarının sınıflandırılması ve bir sorunu çözmek için kullanılmasıdır (Akt: Öğülmüş, 1991). İçerik analizinde temelde yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Cinsiyet algısını belirlemeye ilişkin araştırmacılar tarafından ilgili alan yazına dayanarak belirlenen anahtar sözcükler kullanılarak on altı derse ait öğretim programları taranmış ve buldukları bağlamda taşıdıkları anlamsal özellikler saptanmaya çalışılmıştır. Taramada kullanılan anahtar sözcükler cinsiyet, kadın, cinsellik, erkek, kız, adam, bay, bayan, dişi, er, eril ve dişil olarak belirlenmiştir.

4.BULGULAR VE YORUM

İlköğretim alt başlığı ile yirmi derse ait yeni öğretim programları ilgililerle paylaşılmıştır. İlköğretim düzeyinde zorunlu dersler kapsamında ele alınan öğretim programları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim Düzeyinde Yer Alan Zorunlu Derslere ait Öğretim Programları

Dersi adı	Düzenlenme Yılı	
	2017	2018
Beden Eğitimi ve Spor	✓	✓
Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	✓	X
Fen Bilimleri	✓	✓
Görsel Sanatlar	✓	✓



Tablo 1. İlköğretim Düzeyinde Yer Alan Zorunlu Derslere ait Öğretim Programları

Hayat Bilgisi	✓	✓
İnsan Hakları	✓	✓
Yurttaşlık ve Demokrasi	✓	✓
Matematik	✓	✓
Müzik	✓	✓
Oyun ve Fiziki Etkinlikler	✓	✓
Sosyal Bilgiler	✓	✓
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	✓	✓
Türkçe	✓	✓
Trafik Güvenliği	✓	✓
Teknoloji ve Tasarım	✓	X
Rehberlik ve Kariyer Planlama *	X	X
Yabancı Dil	✓	✓
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	X	✓

*Düzenleme yapılmadı.

Yayınlanan programların ait olduğu dersler incelendiğinde bu derslerin on yedisinin zorunlu dersler kapsamında ele alındığı görülmektedir. Ancak, zorunlu derslerden Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi Öğretim Programı'nda düzenleme yapılmadığı görülmektedir. Bu nedenle söz konusu ders bu çalışmanın dışında bırakılmıştır. Öğretim programının yenilenmesine rağmen çalışma dışında bırakılan zorunlu ders “yabancı dil” dersidir. Bu dersin çalışmanın kapsamına alınmamasının iki temel sebebi bulunmaktadır. Birincisi, yabancı dil derslerinden yalnızca İngilizce Dersi Öğretim Programı'nda düzenleme yapılması diğer dillerin öğretim programlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemesidir. İkincisi ise, dilin kendine has özelliğinden kaynaklı olarak cinsiyet kavramı hakkında değerlendirmelerin diğer derslerle benzeşik olmamasıdır. Sözü edilen iki ders dışında zorunlu dersler kapsamındaki on altı derse ait öğretim programları içerik analizine dâhil edilmiştir.

2017 yılında düzenlenen öğretim programları incelendiğinde Oyun ve Fiziki Etkinlikler dersine ait öğretim programında taramada kullanılan sözcüklerin hiçbiri bulunmamıştır. Bu ders dışında kalan diğer tüm öğretim programlarında taranan sözcüklerden en az birine rastlanmıştır. “Cinsiyet”, “cinsellik”, “kız”, “erkek”, “kadın”, “adam” sözcüklerinin en az birer kez öğretim programlarında geçerken “bay”, “bayan”, “dişi”, “er”, “eril”, “dişil” sözcüklerine programlarda hiç rastlanmamaktadır. Öğretim programlarındaki cinsiyet ifadelerine ilişkin frekanslar Tablo 2’de gösterilmiştir.



Tablo 2. 2017 Düzenlemeleri İle Öğretim Programlarında Cinsiyet İfadelerine ait Frekans Dağılımı

Sözcükler	Öğretim Programlarından Elde Edilen Frekanslar														Topla
	Beden Eğitimi ve Spor	Bilişim	Fen Bilimleri	Görsel Sanatlar	Hayat Bilgisi	İnsan Hakları ve Yurttaşlık	Matematik	Müzik	Oyun ve Fiziki Etkinlikler	Sosyal Bilgiler	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Türkçe	Trafik Güvenliği	Teknoloji ve Tasarım	
Cinsiyet	6	0	3	2	1	1	1	1	0	3	1	4	1	1	25
Cinsellik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1
Kız	7	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	1	17
Erkek	8	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	0	1	10
Kadın	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2	3	0	0	0	6
Adam	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
TOPLAM	21	1	3	2	1	2	1	1	0	5	6	5	1	3	61

Tablo 2. incelendiğinde öğretim programlarında cinsiyete ilişkin toplam sözcük frekansının 61 olduğu görülmektedir. Cinsiyet terimlerinden en sık kullanılanı 25 defa tekrar eden “cinsiyet” sözcüğü, en az yer alanı ise 1 kere ile “cinsellik” sözcüğüdür. 5-8. sınıf düzeyinde yer alan beden eğitimi öğretim programında cinsiyet ile ilgili sözcükler 21 defa geçerek en fazla bu programda yer alırken 1-4. sınıf düzeyinde oyun ve fiziki etkinlikler dersine ait öğretim programında bu sözcüklerden hiç birinin yer almadığı görülmektedir.

21 Ocak 2018 tarihinde öğretim programları için izleme değerlendirme çalışmaları kapsamında ilgili paydaşlar, kamu ve özel sektör temsilcileri ile odak grup çalışmaları yapıldığı açıklanarak üzerinde gerekli düzenlemeler yapılan öğretim programları kamuoyu ile paylaşılmıştır (MEB TTKB, 2018). 2018 yılında öğretim programlarında yapılan düzenlemeler sonucu cinsiyete ilişkin bulunan sözcüklerin frekansları Tablo 3’te gösterilmiştir.



Tablo 3. 2018 Düzenlemeleri İle Öğretim Programlarında Cinsiyet İfadelerine ait Frekans Dağılımı

Sözcükler	Öğretim Programlarından Elde Edilen Frekanslar															
	Beden Eğitimi ve Spor	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım	Fen Bilimleri	Görsel Sanatlar	Hayat Bilgisi	İnsan Hakları ve Yurttaşlık	Matematik	Müzik	Oyun ve Fiziki Etkinlikler	Sosyal Bilgiler	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Türkçe	Trafik Güvenliği	Teknoloji ve Tasarım	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	Toplam Frekans
Cinsiyet	0	0	2	0	0	1	2	0	0	1	0	2	0	0	0	9
Kız	0	0	0	0	0	0	9	0	0	0	0	0	0	0	0	9
Erkek	0	0	0	0	0	0	7	1	0	0	0	0	0	0	0	8
Kadın	0	0	0	0	1	1	0	1	0	2	3	0	0	0	0	7
Adam	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1
TOPLAM	0	0	2	0	1	2	18	2	0	3	4	2	0	0	0	34

Tablo 3. incelendiğinde öğretim programlarında cinsiyete ilişkin toplam sözcük frekansının 34 olduğu görülmektedir. Cinsiyet terimlerinden en sık kullanılanı 9 defa tekrar eden “cinsiyet” ve “kız” sözcükleri en az ifade edilen ise 1 sefer ile “adam” sözcüğüdür. “Cinsellik”, “bay”, “bayan”, “dişi”, “er”, “eril”, “dişil” sözcüklerine 2018 düzenlemelerinden sonra programlarda rastlanmamıştır. Ayrıca “Beden Eğitimi ve Spor”, “Bilişim Teknolojileri ve Yazılım”, “Görsel Sanatlar”, “Oyun ve Fiziki Etkinlikler”, “Trafik Güvenliği”, “Teknoloji ve Tasarım”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi” derslerinde cinsiyet içeren ifadeler hiç rastlanmamıştır. Tablolarda yer alan frekanslar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde araştırmaya konu olan sözcüklerin kullanımında azalma olduğu görülmüştür. Öte yandan, sözcüklerin tekrar etme biçimi hakkında yorum yapabilmek için öğretim programında ele alındığı bağlam içerisinde değerlendirmek anlamlı olacaktır. Bu nedenle, 2017 yılında güncellenen öğretim programlarındaki cinsiyet ile ilgili belirlenen sözcüklerin programlarda yer aldıkları bölümler ve ifadeler Tablo 4’ te sunulmuştur.

Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

Öğretim Programı	Sözcük	Bölüm	İfade
Türkçe	Cinsiyet	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <i>cinsiyetleri</i> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.
	Cin Cinsiyet (2)	<i>Temalara ilişkin açıklamalar</i>	Hak ve özgürlükler bireysel haklar, birinci kuşak haklar, çocuk hakları, demokrasi, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı, engelli



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

Matematik	Cinsellik	<p>hakları, eşitlik, haberleşme özgürlüğü, hakkını savunma, hasta hakları, hayvan hakları, ifade özgürlüğü, ikinci kuşak haklar, inanç hakkı, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, merhamet, özel hayatın gizliliği, özgürlükler, seyahat özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler, <u>toplumsal cinsiyet adaleti</u>, <u>toplumsal cinsiyet esitliği</u>, yaşama hakkı vb.</p> <p>9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, <u>cinsellik</u>, şiddet vb. İçeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.</p>
	Cinsiyet	<p>Öğretim programında temel beceriler</p> <p>Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.</p>
	Cinsiyet	<p>4. Sınıf kazanım ve açıklamaları</p> <p>M.4.4.1.3. Elde ettiği veriyi sunmak amacıyla farklı gösterimler kullanır. E) sınıflanabilir (<u>cinsiyet</u>, göz rengi gibi) ve sıralanabilir (boy sırası, yarışma sonuçları gibi) veriye uygun farklı grafik gösterimlerinin kullanılması ve uygun gösterimin belirlenmesi sağlanır.</p>
	Cinsiyet	<p>6. Sınıf kazanım ve açıklamaları</p> <p>M.6.4.1.1. İki veri grubunu karşılaştırmayı gerektiren araştırma soruları oluşturur ve uygun verileri elde eder. A) örneğin sınıfımızdaki <u>kız ve erkek öğrencilerin</u> en sevdikleri renkler nelerdir?</p>
	Cinsiyet	<p>6. Sınıf kazanım ve açıklamaları</p> <p>Bir bütünün iki parçaya ayrıldığı durumlarda iki parçanın birbirine veya her bir parçanın bütüne oranını belirler, problem durumlarında oranlardan biri verildiğinde diğerini bulur. Örnek durumlar: Bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının <u>erkeklerin</u> sayısına oranı 2/3 ise <u>kızların</u> sayısının sınıf mevcuduna oranı nedir? Bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının sınıf mevcuduna oranı 2/5 ise <u>erkeklerin</u> sayısının <u>kızların</u> sayısına oranı nedir?</p>
	Kız (9) Erkek (7)	<p>7. Sınıf kazanım ve açıklamaları</p> <p>Doğru orantılı iki çokluk arasındaki ilişkiyi ifade eder. a) Doğru orantılı çokluklar arasında çarpmaya dayalı bir ilişki olduğu dikkate alınır. Örneğin bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının <u>erkeklerin</u> sayısına oranı 3:5 ise</p>



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

kızların sayısı 3'ün, erkeklerin sayısı ise 5'in aynı sayı katı olduğu dikkate alınır.

Hayat Bilgisi	Cinsiyet	8. Sınıf kazanım ve açıklamaları	“Daha fazla”, “eşit”, “daha az” olasılıklı olayları ayırt eder, örnek verir. Olasılığı hesaplamayı gerektirmeyen sezgisel durumlar ele alınır. Örneğin bir okuldaki tüm öğretmen ve öğrencilerin isimlerinin yazılı olduğu bir listeden rastgele çekilen bir ismin öğrenciye ait olma olasılığının daha fazla olduğu, 15'i erkek öğrenci ve 15'i kız öğrenci olan bir sınıftan rastgele seçilen birinin <u>kız</u> öğrenci olma olasılığı ile <u>erkek</u> öğrenci olma olasılığının eşit olduğunu belirten çalışmalar yapılır.
	Cinsiyet	Öğretim programında temel beceriler	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.
Fen Bilimleri	Cinsiyet	Öğretim programında temel beceriler	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.
	Cinsiyet	8. Sınıf fen bilimleri dersi öğretim programı konu/kavramlar/kazanımlar/süre	F.8.2.2. Kalıtım önerilen süre: 10 ders saati konu / kavramlar: gen, genotip, fenotip, saf döl, melez döl, baskın, çekinik, çaprazlama, <u>cinsiyet</u> , akraba evlilikleri F.8.2.2.2. Tek karakter çaprazlamaları ile ilgili problemler çözerek sonuçlar hakkında yorum yapar. A. Çaprazlamalarda sadece bezelye karakterleri kullanılır. B. Diğer canlılarda da karakterlerin aktarımının benzer olduğu vurgulanır. C. İnsanda çocuğun <u>cinsiyetinin</u> babadan gelen eşey kromozomu ile belirlendiği vurgulanır.
Sosyal Bilgiler	Cinsiyet	6. Sınıf kazanım ve açıklamaları 1. Birey ve toplum	Sb.6.1.3. Toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için farklı <u>cinsiyet</u> , sosyoekonomik ve kültürel gruplara karşı ön yargıları sorgular.



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Görsel Sanatlar	Kadın (2) Cinsiyet	6. <i>Etkin vatandaşlık</i>	Sb.6.6.6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta <u>kadına</u> verilen değeri fark eder. Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, <u>kadına şiddet</u> ve <u>cinsiyet ayrımcılığı</u> gibi olumsuz konular üzerinde durulur.
	Cinsiyet	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	İyi bir eğitimin yolu bireysel farklılıkları dikkate almaktan geçmektedir. Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumu farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların doğuştan mı getirildiği yoksa sonradan mı kazanıldığı önemli değildir. Önemli olan nokta, bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak eğitimin beklenen sonucu getirmeyeceğidir.
	Kadın	<i>Kazanım ve açıklamalar 4. Ünite Atatürkçülük ve çağdaşlaşan Türkiye</i>	8.4.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar. A) hukuki düzenlemelerin gerekçeleri kısaca açıklanır. B) Türk Medeni Kanunu'nun aile yapısında ve <u>kadının</u> toplumsal statüsünde meydana getirdiği değişim vurgulanır.
	Kadın (2)		8.4.5. Toplumsal alanda yapılan inkılapları ve meydana gelen gelişmeleri kavrar. A) şapka ve kıyafetler konusunda yapılan düzenlemeler, tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması, takvim, saat ve ölçülerde değişim ile soyadı kanunu ele alınır. B) <u>Türk kadınına</u> eğitim alanı ile sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda sağlanan haklar ele alınır ve bu haklar diğer ülkelerde verilen haklar ile karşılaştırılır.
	Adam	<i>Öğretim programının genel amaçları</i>	Güncellenen ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programı ile öğrencilerin; 1. Atatürk'ün askerlik ve <u>devlet adamlığı</u> yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almaları... hedeflenmektedir.
	Cinsiyet	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.

	Cinsiyet	
		<p>6. Sınıf kazanım ve açıklamaları</p> <p>G.6.1.9. Görsel sanat çalışmalarını oluştururken sanat elemanları ve tasarım ilkelerini kullanır. Çok renkliliğin ayrı gibi görünmesine rağmen (doğadan örnekler verilebilir) kendi içerisindeki uyumun ve birliğin, aslında dünyadaki ulus, kültür, ırk, dil, din ve <u>cinsiyet</u> gibi farklılıklar arasında da olması gerektiği üzerinde durulur. Demokrasi ve insan haklarının önemi üzerinde durulur.</p>
Müzik	Cinsiyet	<p>Öğretim programında temel beceriler</p> <p>İyi bir eğitimin yolu bireysel farklılıkları dikkate almaktan geçmektedir. Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların doğuştan mı getirildiği yoksa sonradan mı kazanıldığı önemli değildir. Önemli olan nokta, bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak eğitimin beklenen sonucu getirmeyeceğidir.</p>
	Cinsiyet	<p>Öğretim programında temel beceriler</p> <p>İyi bir eğitimin yolu bireysel farklılıkları dikkate almaktan geçmektedir. Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıkların doğuştan mı getirildiği yoksa sonradan mı kazanıldığı önemli değildir. Önemli olan nokta, bu farklılıklar dikkate alınmadan yapılacak eğitimin beklenen sonucu getirmeyeceğidir.</p>
Beden Eğitimi ve Spor	Cinsiyet (5) Erkek (8) kız (7)	<p>Öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar (Ortaokul öğrencilerinin</p> <p>Bilişsel-dilsel: özel yeteneklerde ve genel akademik performansta <u>cinsiyet farklılıkları</u> vardır. // <u>cinsiyet rollerinin</u> değişmezliğini anlarlar. Duygusal: <u>cinsiyet rollerini</u> benimser. Fiziksel: <u>cinsiyet salgı bezleri</u> aktif hâle gelir. <u>Erkeklerde</u> ense, göğüs, karın ve bel bölgesinde, <u>kızlarda</u> göğüs ve kalça bölgesinde yağlanma artar. Bazı <u>kızlarda</u> ve hızlı büyüme</p>



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

		<i>gelişim özellikleri)</i>	meydana gelir. <u>Kızlar erkeklerden</u> daha uzun boylu ve daha kiloludur. <u>Erkeklerin</u> akciğer ve kalpleri kızlara göre daha büyüktür. Sosyal: <u>cinsiyetlerine uygun</u> sosyal rollere erişirler. <u>Kızlar ve erkekler</u> ayrı ayrı oynamayı tercih ederler. Psikomotor: sürat, sıçrama, fırlatma ve denge ile ilgili hareketlerde <u>erkekler</u> , esneklik ve küçük kas koordinasyonunda <u>kızlar</u> daha iyi performans gösterirler. <u>Erkekler</u> kuvvet ve hız bakımından <u>kızlardan</u> daha iyi performans gösterirler. Tablo 2. Erinlik ve ergenlik dönemi temel gelişim özellikleri (<u>kızlar</u> 11-13 yaşlar; <u>erkekler</u> 12-14 yaşlar)
Teknoloji ve Tasarım	Kız Erkek Cinsiyet	<i>Öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek esaslar</i>	2. Öğretim programının hedeflenen amaçlara ulaşması için dersteki öğrenci sayısı 25'i geçmemelidir. Öğrenci sayısı 25'ten fazla olan sınıflar gruplara ayrılmalıdır. Gruplardaki <u>kız ve erkek</u> öğrenci sayısı dağılımının dengeli olmasına dikkat edilir.
Trafik Güvenliği	Cinsiyet	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim ve isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.
Bilişim Teknolojileri ve Yurttaşlık	Adam	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	8. Kültürel farkındalık ve ifade: öğrenciler özellikle sanal ortamlarda etik kurallara uygun davranır. Ulusal yazılımları kullanarak kendi kültürüne değer verir ve alana katkı sağlayan <u>bilim adamlarını</u> tanıyarak kültürel mirası koruma bilinci geliştirir.
İnsan Hakları, Yurttaşlık	Cinsiyet	<i>Öğretim programında temel beceriler</i>	Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim ve isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, <u>cinsiyetleri</u> ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.



Tablo 4. 2017 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

Kadın Cinsiyet	Üniteler ve kazanımlar	Y.4.3.1. İnsanların farklılıklarına saygı gösterir. • farklılıkların kimi zaman farklı haklara (çocuk hakları, <u>kadın hakları</u> , engelli hakları vb.) Sahip olmayı gerektirdiğine değinilmelidir. Y.4.3.2. Adalet ve eşitlik kavramlarını birbiriyle ilişkili olarak açıklar. • adalet ve eşitlik bağlamında pozitif ayrımcılık konuları (<u>cinsiyet eşitliği</u> , dezavantajlılar, engelliler, çocuklar ile ilgili örnekler gibi) ele alınmalıdır.
-------------------	------------------------	---

Tablo 4. incelendiğinde sözcüklerin bazen toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri ile bağlantısı kurulabilirken bazen de bu kapsamdan uzak olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; “Öğretim Programında Temel Beceriler” başlığı altında geçen “Öğrencilerin öğrenmeye karşı doğal yetenek, ilgi, eğilim, isteklerinin yanı sıra ailedeki yetişme süreçleri, ekonomik durumları, etnik kökenleri, cinsiyetleri ve benzeri birçok durumları farklılık gösterebilmektedir.” ifadesi birçok programda tekrar etmektedir. Bu ifade sadece cinsiyete ilişkin bireysel farklılığa vurgu yapmaktadır ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişki kurulamayan bir ifadedir. Bu duruma bir diğer örnek ise kız ve erkek sözcüklerinin matematik dersinde sınıflama mantığı içeren konu örnekleri içerisinde ele alınmasıdır. Öğretim programlarında cinsiyet ifadeleri bazen de tamamen biyolojik kimlikleri yansıtmaktadır. Bu duruma Fen Bilimleri dersinde cinsiyet ifadesinin tamamen biyolojik açıdan cinsi yansıtmak için kullanılması önemli bir örnektir. Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda toplumsal cinsiyet adaleti ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önerilen temalar içinde yer alması bu konudaki farkındalığı oluşturmak için önemli görülmektedir. Ancak, yine de programlarda bu konudaki farkındalığı oluşturmak ve sonrasında da artırmaya yönelik ifadelerin yeterliği sorgulanmalıdır. Özellikle, sosyal içerikli derslerde cinsiyet kavramının ele alınışı toplumsal rollerin eşitliğinin sağlanmasında önemlidir. Sosyal Bilgiler, İnsan Hakları ve Yurttaşlık, Hayat Bilgisi, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde cinsiyet ve kadın kavramları sosyal açıdan ele alınmışsa da bu konuda sistematik bir içerik tasarımına rastlanılmamıştır. Kadın cinayetlerinin gündemden düşmediği bir dönemde yetişen bireylerin konu hakkındaki farkındalıklarını artırmak, duyarlılık geliştirmelerini sağlamak için programlarda özellikle duyuşsal alan kazanımların daha fazla yer alması gerekmektedir. Kavramların yalnızca bir tanesi kazanım ifadesinde “... kadına verilen değeri fark eder” şeklinde yer verilirken diğerleri açıklamalar, dikkat edilecek hususlar, temel beceriler gibi başlıklar altında ele alınması dikkat çekicidir. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “gruplardaki kız ve erkek öğrencilerin dağılımı dengeli olmalıdır” ifadesi eğitimde fırsat eşitliği için kesinlikle önemli olmak ile birlikte programda yer almasının yanı sıra insan kaynakları, fiziki yeterlik ve kayıt politikalarında bir dengeyi de gerektirmektedir. Öte yandan, cinsiyet yanlılığı içeren ifadelere de rastlamak mümkündür. Örneğin, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “...devlet adamlığı...” ve Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “...bilim adamları...” ifadeleri cinsiyet rollerine



ilişkin erkek lehine olumlu yüklemeler yapmaktadır. “Adam” sözcüğü ile kurulan söz öbekleri kadının ikinci planda bırakılmasına neden olmakta ve siyaset ve bilim gibi önemli olarak kabul gören alanlardan uzak kalmasına destek olmaktadır. Bu nedenle öğretim programlarından artık bu ifadelerin tamamen kaldırılması gerekmektedir. Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı’nda yer alan “Ortaokul Öğrencilerinin Gelişim Özellikleri” başlıklı tabloda cinsiyetin sosyal anlamda ele alınış biçimi cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapan ifadeler içermektedir. Örneğin “...özel yeteneklerde ve genel akademik performansta cinsiyet farklılıkları vardır...” veya “cinsiyet rollerinin değişmezliğini anlarlar...” ya da “...cinsiyetlerine uygun sosyal rollere erişirler...” cümleleri kadın ve erkeğin sosyal anlamda eşit olmadıklarının altını çizerek öğretim programı aracılığı ile de ilgili kişi ve kurumlara bu mesajı iletmektedir. Ayrıca, gelişim dönemi özellikleri belirtilirken “Erkekler kuvvet ve hız bakımından kızlardan daha iyi performans gösterirler” şeklinde bir ifade ise dönem özelliklerini bilişsel, duyuşsal, ve psikomotor alanları açısından her iki cinsiyeti bütün olarak ele alıp bireysel farklılıklarına yönelik bilimsel açıklamalar sunmak yerine erkek cinsiyetine yönelik bir yanlılık olduğunu göstermektedir.

2018 yılında yeniden düzenlenerek tekrar ilgili paydaşlarla paylaşılan öğretim programları da yer bulan cinsiyete ilişkin ifadeler de Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. 2018 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

Öğretim Programı	Sözcük	Bölüm	İfade
Türkçe	Cinsiyet (2)	<i>Temalar ve konu önerileri</i>	Hak ve özgürlükler: Bireysel haklar, birinci kuşak haklar, çocuk hakları, demokrasi, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı, engelli hakları, eşitlik, haberleşme özgürlüğü, hakkını savunma, hasta hakları, hayvan hakları, ifade özgürlüğü, ikinci kuşak haklar, inanç hakkı, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, merhamet, özel hayatın gizliliği, özgürlükler, seyahat özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler, toplumsal cinsiyet adaleti, toplumsal <u>cinsiyet</u> eşitliği, yaşama hakkı vb.
		<i>Veri İşleme</i>	Sınıflanabilir (cinsiyet, göz rengi gibi) ve sıralanabilir (boy sırası, yarışma sonuçları gibi) veriye uygun farklı grafik gösterimlerinin kullanılması ve uygun gösterimin belirlenmesi sağlanır. a) Örneğin sınıfımızdaki <u>kız</u> ve <u>erkek</u> öğrencilerin en sevdikleri renkler nelerdir?
Matematik	Cinsiyet (2) Kız (9) Erkek (7)	<i>Kazanımlara ilişkin açıklamalar</i>	Sınıflanabilir (<u>cinsiyet</u> , göz rengi gibi) ve sıralanabilir (boy sırası, yarışma sonuçları gibi) veriye uygun farklı grafik gösterimlerinin kullanılması ve uygun gösterimin belirlenmesi sağlanır. Bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının sınıf mevcuduna oranı 2/5 ise <u>erkeklerin</u> sayısının <u>kızların</u>



Tablo 5. 2018 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

Hayat Bilgisi	Kadın		
			sayısına oranı nedir? Örnek durumlar: Bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının <u>erkeklerin</u> sayısına oranı 2/3 ise <u>kızların</u> sayısının sınıf mevcuduna oranı nedir?
		<i>Kazanımlara ilişkin açıklamalar</i>	Örneğin bir sınıfta <u>kızların</u> sayısının <u>erkeklerin</u> sayısına oranı 3:5 ise <u>kızların</u> sayısı 3'ün, <u>erkeklerin</u> sayısı ise 5'in aynı sayı katı olduğu dikkate alınır.
		<i>Kazanımlara ilişkin açıklamalar</i>	Olasılığı hesaplamayı gerektirmeyen sezgisel durumlar ele alınır. Örneğin bir okuldaki tüm öğretmen ve öğrencilerin isimlerinin yazılı olduğu bir listeden rastgele çekilen bir ismin öğrenciye ait olma olasılığının daha fazla olduğu, 15'i <u>erkek</u> öğrenci ve 15'i <u>kız</u> öğrenci olan bir sınıftan rastgele seçilen birinin <u>kız</u> öğrenci olma olasılığı ile <u>erkek</u> öğrenci olma olasılığının eşit olduğunu belirten çalışmalar yapılır.
Hayat Bilgisi	Kadın	<i>Güvenli Hayat</i>	Ailesi ve yakın çevresinin telefon numaralarını bilmenin önemi vurgulanır. Ayrıca gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; Aile, <u>Kadın</u> , Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı Alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınır.
Fen Bilimleri	Cinsiyet (2)	<i>Kalıtım</i>	Konu / Kavramlar: Gen, genotip, fenotip, saf döl, melez döl, baskın, çekinik, çaprazlama, <u>cinsiyet</u> , akraba evlilikleri c. İnsanda çocuğun <u>cinsiyetinin</u> babadan gelen eşey kromozomu ile belirlendiği vurgulanır.
Sosyal Bilgiler	Kadın (2) Cinsiyet	<i>Etkin vatandaşlık</i>	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta <u>kadına</u> verilen değeri fark eder. Pozitif ayrımcılık, ekonomik, siyasal ve toplumsal temsil gibi olumlu, <u>kadına</u> şiddet ve <u>cinsiyet</u> ayrımcılığı gibi olumsuz konular üzerinde durulur.
İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	Kadın (3)	<i>Atatürkçülük ve çağdaşlaşan ülke</i>	a) Türk Medeni Kanunu'nun aile yapısında ve <u>kadının</u> toplumsal statüsünde meydana getirdiği değişim vurgulanır. b) Türk <u>kadınına</u> eğitim alanı ile sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda sağlanan haklar ele alınır ve bu haklar diğer ülkelerde kadınlara verilen haklar ile karşılaştırılır.
	Adam	<i>öğretim programının özel amaçları</i>	1. Atatürk'ün askerlik ve devlet <u>adamlığı</u> yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişili özelliklerini örnek almaları,



Tablo 5. 2018 Yılında Düzenlenen Öğretim Programlarındaki Cinsiyet İfadeleri

İnsan Hakları, Yurttaşlık, Cinsiyet	Kadın	Adalet ve eşitlik	ve	Adalet ve eşitlik bağlamında <u>cinsiyet</u> eşitliği, pozitif ayrımcılık konuları (dezavantajlılar, engelliler, çocuklar ile ilgili örnekler gibi) ele alınır.
Görsel Sanatlar	Cinsiyet	Görsel İletişim ve Biçimlendirme	ve	Renk kavramı özgürlük değerleri ile ilişkilendirilir. Çok renkliliğin ayrı gibi görünmesine rağmen (doğadan örnekler verilebilir) kendi içerisindeki uyumun ve birliğin, aslında dünyadaki ulus, kültür, ırk, dil, din ve <u>cinsiyet</u> gibi farklılıklar arasında da olması gerektiği üzerinde durulur. Demokrasi ve insan haklarının önemi üzerinde durulur.
Müzik	Kadın Erkek	Müziksel algı ve bilgilenme	ve	<u>Kadın</u> (alto, mezzo soprano, soprano), <u>erkek</u> (bas, bariton, tenor) ve çocuk sesleri açıklanmalı ve bu seslerden oluşan topluluklar tanıtılmalıdır.

Tablo 5. incelendiğinde 2017 yılında eleştiriye konu olan bazı alanlarda iyileşmeye gidildiği görülmektedir. Özellikle Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ayrımcı cinsiyet rolleri içeren ifadelerin çıkarılması toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanması bakımından umut verici bir gelişmedir. Ancak, “devlet adamlığı” ifadesinin hala programlarda yer almaya devam etmesi ve programlara toplumsal cinsiyet rolleri ifade eden üst düzey kazanımların eklenmemiş olması gibi durumlar program geliştirme uzmanları tarafından hala iyileştirilmesi gereken alanlar olarak kabul edilmeli ve bu amaçla gereken çaba gösterilmelidir. Programlar toplumsal cinsiyeti ele alış bakımından bütün olarak değerlendirildiğinde eril cinsiyet için tek ifade (erkek) kullanılıyor olmasına rağmen dişil cinsiyet için birden çok ifadenin (kadın, kız) kullanılması programlarda dil birliği sağlanamaması ve/veya toplumsal cinsiyet algısının kadının aleyhinde ele alınmasından kaynaklanıyor olabileceği fikrini düşündürmektedir.

5.TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, 2017 ve 2018 yıllarında güncellenen ilk ve ortaokul eğitim düzeylerine ait zorunlu derslerin öğretim programlarının toplumsal cinsiyete yönelik içerdiği ifadeleri ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla, karşılaştırmalı bir yöntem kullanılarak elde edilen bulgular 2017 yılında güncellenen öğretim programlarında bulunan toplumsal cinsiyet içerikli ifadelerin 2018 yılında yeniden düzenlenen öğretim programlarında bulunan ifadelerden sayıca daha fazla olduğunu göstermiştir. Bu durum, değerlendirme çalışmalarının ulusal ve uluslararası düzeylerde uzun yıllardır atılan adımlara, imzalanan sözleşmelere ve hem hükümet politikaları aracılığıyla hem de çeşitli sivil toplum kuruluşlarının üniversitelerle ve tüm ilgili paydaşlarla yaptıkları zorlu çalışmalar sonucu hayata geçirilen projelere gereken önemin verildiğine işaret etmektedir. 2018 yılında yapılan güncelleme çalışmasında, öğretim programlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yol açabilecek kavram ve ifadelerden mümkün olduğunca arındırıldığını görebilmemize rağmen yine de yeterli düzeyde olmadığını belirtmek gerekmektedir. Her iki programda da en çok cinsiyetçi kavram ve ifade içeren iki dersten biri olan Beden Eğitimi ve Spor dersinden cinsiyet yanlılığına



yönelik kavramlar tamamen çıkarılırken Matematik dersindeki bu kavramların sayısı 2017 programına göre daha da artmış durumda olduğu görülmektedir. Bu iki alanın dünyada en fazla erkeklerin ilgi odağı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yine de bunun ortadan kaldırılmasına yönelik önemli çalışmalar bulunduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Örneğin, CEDAW Sözleşmesi'nin eğitimle ilgili olan 10. maddesinin (g) bendinde yer alan “Spor ve beden eğitimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları için erkeklerle eşit fırsatlar tanınması” maddesinin yansımaları yenilen Beden Eğitimi ve Spor dersine ait öğretim programında da görülmektedir (UNICEF, 2004, s. 8). Benzer şekilde diğer ülkelerde de kız öğrencilerin cinsiyetlerine dayanarak önlerine konulan spor ve beden eğitimi alanındaki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar yürütülmektedir; Bangkok'ta Kirk (2012) tarafından yürütülmüş UNICEF destekli inceleme çalışması buna örnektir. Bu araştırmada beden eğitimi ve sporun faydalarından başlayarak kız öğrencilerin neden bu alanda yer almadıklarının sebepleri ortaya çıkarılmıştır. Temel sebep olarak fakirlik gösterilip bu durumun sonucunda da bu alandaki mahrumiyetten kaynaklanan başka sebepler öne sürülmesine rağmen ülkede uygulamaya konulan çeşitli alternatif girişimlerin bilgisi verilmiştir. Ülkemizde yürütülen spor etkinliklerinde kız öğrencilerin daha fazla yer alması için cinsiyet eşitliği bakış açısı ile gerekli olan tüm düzenlemelerin özenle yapılması gerekmektedir.

Beden Eğitimi ve Spor dersi öğretim programında sağlanan bu olumlu gelişme ne yazık ki Matematik dersinde görülmemektedir. Üstelik erkek öğrencilerin Matematik dersine yönelik kız öğrencilerden daha fazla yatkınlıkları olduğuna ve kızların daha az zihinsel beceri isteyen alanlarda iyi olduklarına ilişkin kalıp yargılar bulunmaktadır (Akpakwu & Bua, 2014). Bunun yanında, kızların sosyal bilimlerde, erkeklerin ise fen bilimlerinde daha iyi olduğuna; erkeklerin zeki iken kızların çalışkan olmasına ve kızların talimatları takip etmede, erkeklerinse konuyu özümsemeye iyi olduklarına dair yaygın bir şekilde süregelen bir anlayış bulunmaktadır (Vendramin, 2003). 1990'larda yeniden gözden geçirilen Yeni Zelanda'daki ulusal programların cinsiyet eşitliği açısından incelenmesi çalışmasında, Gilbert (1999) özellikle kızlar ve fen bilimleri alanı üzerine sunulan ifadelerle odaklanarak bunların çıkış noktalarını bulmaya çalışmıştır. Araştırmacı programlardaki bu ifadelerin Fen ve Matematik derslerine ilişkin ortak olarak öğretmenlere her iki cinsiyetten öğrencileri nasıl programın içerisine katabileceklerine yönelik tavsiyeler şeklinde olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada, program dokümanları üzerindeki eşitlikçi ve olumlu ifadelerin yanı sıra geçmişten gelen olumsuz etkilerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, söz konusu derslerde neden kızların hep geride kaldığına dair önemli ipuçları vermiştir. Ülkemizde ise öncelikli olarak Matematik Dersi Öğretim Programı yeniden gözden geçirilerek Beden Eğitimi ve Spor dersinde gösterildiği gibi büyük bir hassasiyetle cinsiyet eşitsizliğine ve yanlılığına yol açan kavram ve ifadelerden tamamen arındırılması gerekmektedir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyecek kavramların, ifadelerin ve kazanımların öğretim programlarındaki diğer tüm bölümlerle iç tutarlılığı sağlayacak şekilde programların içine ilave edilmesi önem arz etmektedir.



SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Uygulayıcıların temel başvuru kılavuzu olan öğretim programları özellikle Türkiye gibi merkezden yönetimi esas almış ülkelerde sosyal, politik ve toplumsal bakış açılarını yansıtmada konusunda büyük öneme sahiptir. Cinsiyet ayrımcılığını önlemek, hümanist ve bilimsel bir bakış açısı izlemek ve yaygınlaştırmak günümüzde dezavantajlı olan grupların zarar görmesini önlemede bir yöntem olabilir. Toplumsal sorunların önüne geçmek ancak onların varlığını kabul ederek ve duyarlı çözümler geliştirmekle mümkün olabilir. Türkiye, topraklarında yaşanan toplumsal problemlerin başında gelen cinsiyet ayrımcılığı için CEDAW Sözleşmesi'ni imzalayarak bu konudaki farkındalığını sergilemiştir. Ayrıca, ülkemizdeki ulusal programların geliştirilmesinden ve güncellenmesinden sorumlu program geliştirme uzmanları da çeşitli cinsiyetçi problemleri çözmeye yönelik olarak 2017 yılında uygulamaya konan öğretim programlarındaki cinsiyetçi tutumu yayımlanmasından yaklaşık altı ay sonra nispeten arındırarak olumlu bir tutum sergilemiştir. Bundan sonra yapılacak düzenlemelerde bireylerde oluşacak biliş, tutum ve davranışların göstergesi olan kazanımların cinsiyet ayrımcılığına karşı, kadınların toplumdaki rol ve değerini erkeklerle eşit olacak nitelikte olmasını sağlamak dikkate alınması gereken önemli bir konudur. Öğretim programlarının yanı sıra programların önemli bir bütünleyicisi olan ders kitapları da çocukların kimlik gelişimini etkileyen önemli araçlardır. Bu açıdan öğretim programlarının bir devamı olarak ders kitapları da toplumsal cinsiyet algısına ilişkin incelenmelidir. Şunu belirtmek gerekir ki bu çalışma 2017 ve 2018 yıllarında güncellenen zorunlu derslere ait öğretim programlarının toplumsal cinsiyet kavramını yansıtan ifadelerini incelemek ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlılık nedeniyle çalışmanın kapsamına seçmeli derslere ait öğretim programları ve diğer bilgilendirici dokümanlar dahil edilmemiştir. Ancak, gelecek çalışmalar için araştırmacılara, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının ülkemiz eğitim sisteminin önemli paydaşları tarafından da nasıl ele alındığına ilişkin yazılı ve sözlü diğer veri toplama kaynaklarını kullanarak daha kapsayıcı bir nitel inceleme araştırması yapmaları önerilmektedir.



KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013). Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Web: <https://kadininstatusu.aile.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ulusal-eylem-planlari> adresinden 4.2.2018 tarihinde erişilmiştir.

Akın, A., & Demirel, S. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı Ve Sağlığa Etkileri. C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 73-82.

Akpakwu, O. S., & Bua, F. T. (2014). Gender Equality in Schools: Implications for the Curriculum, Teaching and Classroom Interaction. Journal of Education and Practice, 5(32), 7-13.

Atay, M., & Danju, I. (2012). Analysis of 1st grade and 5th grade textbooks and primary school students' views about personal traits in gender role in society. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 47(2012), 64-73.

Blumberg, R. L. (2008). The invisible obstacle to educational equality: gender bias in textbooks. Prospects, 38, 345-361.

Erdol, T. ve Gözütok, D. (2017). Ortaöğretim Öğrencileri İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Öğretim Programı İhtiyaç Analizi: (Bir Anadolu Lisesi Örneği). Eğitim ve Bilim Dergisi: Tedmem, 42(190), 39-65.

Ereş, F. (2006). Türkiye'de Kadının Statüsü ve Yansımaları. Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi(19), 40-52.

Erg. (2017a). Eğitim İzleme Raporu 2016-2017. İstanbul: Sabancı Üniversitesi. Web: <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/> adresinden 4.2.2018 tarihinde erişilmiştir.

Erg. (2017b). Eğitim Reformu Girişimi'nin Milli Eğitim Bakanlığı Taslak Öğretim Programları İnceleme ve Değerlendirmesi. İstanbul: ERG. Web: <http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2016-17/> adresinden 4.2.2018 tarihinde erişilmiştir.

Erg. (2017c). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bülteni 2. Sayı. (2017). Mor Sertifika Programı. Sabancı Vakfı Sabancı Üniversitesi. Web: http://sugender.sabanciuniv.edu/sites/genderforum.sabanciuniv.edu/files/msp_bulten2.pdf adresinden 4.2.2018 tarihinde erişilmiştir.

Esen, Y., & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 35(1-2), 143-154.

Gilbert, J. (1999). Gender Equity Statements in the New Zealand National Curriculum Documents: Their Genealogy and Likely Effects. New Zealand Annual Review of Education, 8, 97-117.

Gümüsoğlu, F. (2008). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. Toplum ve Demokrasi, 2(4), 39-50.



Illich, I. (1970). Okulsuz Toplum. ABD: Harper & Row Yayınevi.

Jabeen, S., Chaudhary, A. Q., & Omar, S. (2014). Gender Discrimination in Curriculum: A Reflection from Punjab Textbook Board . Bulletin of Education and Research, 36(1), 55-77.

Kalaycı, N. ve Hayırsever, F. (2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme ve Bu Konuya İlişkin Öğrenci Algılarının Belirlenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 14(3), 1049-1074.

Kasa, B., & Şahan, B. (2016). İlkokul Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. Journal of Human Sciences, 13(3), 4152-4167.

Mattu, A., & Hussain, N. (2003). Gender Biases and Stereotypes in School Texts. Islamabad: Islamabad: Sustainable Development Policy Institute.

Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 2(3), 129-148.

Kirk, D. (2012). Empowering Girls and Women through Physical Education and Sport- Advocacy Brief. Bankok: UNESCO Bankok.

Kükreler, M., & Kıbrıs, İ. (2017). CEDAW Öncesi ve Sonrası Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faktörünün Değerlendirilmesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(3), 1369-1383.

Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (2016). Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi İle Yeniden Yazıyoruz. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017a). Veliler İçin: Öğretim Programlarında Çocuğunuzu Ne Bekliyor? Web: <http://mufredat.meb.gov.tr/Veliler.aspx> adresinden 11.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017b). Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğretim Programlarının Güncellenmesi. Web: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/13152934_basYn_aYklamasY_13012017.pdf adresinden 15.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2018). Öğretim Programlarında Yapılan Güncellemeler Yayınlandı. Web: <https://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlarinda-yapilan-guncellemeler-yayinlandi/icerik/308> adresinden 24.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Otaran, N., Sayın, A., Güven, F., Gürkaynak, İ., & Atakul, S. (2003). Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. UNICEF Türkiye.

Öğülmüş, S. (1991). İçerik Çözümlemesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 24(1), 213-228.

Ökte, Ş. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(8), 302-312.



Özkan, R. (2013). İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARINDA KADIN FİGÜRÜ. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 617-631.

Öztan, E. (2004). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Olumlu Ayrımcılık. *Ankara üniversitesi SBF Dergisi*, 59(1), 203-235.

SEÇBİR. (2012). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: İyileşmeler, Problemler, Öneriler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışmaları Birimi.

UNICEF. (2004). *Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi*. Ankara: UNICEF Türkiye.

Tunç, A. İ. (2009). Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, VI(I), 237-269.

Vendramin, V. (2003). *Gender equality in education systems: curricula framework documents*. UNESCO International Bureau of Education (IBE).

Yaylı, D., & Çınar, E. K. (2014). Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Görsellerinde Toplumsal Cinsiyet. *Turkish Studie-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 2075-2096.

Yogev, Ş. (2006). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyetin Kazanılması-Aile Okul ve Arkadaş Etkisi*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.